

Інформаційна довідка щодо врахування концепції смарт-спеціалізації регіонів у процесі повоєнного відновлення України*

***Анотація.** В Інформаційній довідці наведено переваги смарт-спеціалізації регіонів як основи для повоєнного відновлення України, а також надано пропозиції щодо її впровадження в рамках економічного виміру повоєнного відновлення (відбудови) України.*

***Ключові слова:** смарт-спеціалізація регіонів, стимулювання інновацій, регіональна політика, стратегії регіонального розвитку, повоєнне відновлення, економічний розвиток.*

Вступ. Концепція смарт-економіки (розумної економіки) активно розробляється і впроваджується в різних державах, хоча її застосування є фрагментарним і залежить від рівня розвитку, готовності інфраструктури й політичних пріоритетів кожної з них. Зважаючи на структурні особливості різних економік, універсальним визнається підхід, коли держава здійснює активну та гнучку політику, що забезпечує синергетичну взаємодію між нею, ринками та суспільством у розв'язанні питань макроекономіки та галузевого розвитку разом із вирішенням мікроекономічних завдань. У цьому контексті смарт-економіка та смарт-спеціалізація регіонів відіграють значну роль.

В Європейському Союзі давно визнано роль смарт-спеціалізації регіонів. Співтовариство розумної спеціалізації (S3 CoP) забезпечує не тільки консультативну, а й фінансову підтримку регіонів під час реалізації смарт-проектів¹.

В Україні концепція смарт-спеціалізації впроваджувалася за підтримки ЄС у 2016–2020 роках на базі 5 пілотних регіонів (див. *Рис. 1*)². Однак, із початком повномасштабного вторгнення чинники воєнного часу значно вплинули на економіку регіонів, що призупинило можливість впровадження смарт-проектів. Наразі обговорення засад повоєнного відновлення³ актуалізує питання смарт-спеціалізації регіонів та її врахування як у територіальному, так і в економічному вимірах. До того ж, виходячи з Плану відновлення України, низки відповідних стратегій та програм, а також заяв політиків, вбачається, що Україна вже обрала для повоєнного відновлення напрям інноваційного розвитку, який також має реалізовуватися на рівні регіонів. Для територіальних громад же смарт-спеціалізація забезпечить можливість залучати на певні проекти кошти ЄС та іноземних приватних донорів (у тому числі, за рахунок реєстрації на Платформі S3 CoP).

¹ S3 Community of Practice. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/policy/communities-and-networks/s3-community-of-practice_en

² Смарт-спеціалізація в Україні. URL: <https://www.innopolicy.info/>

³ Процеси відбудови мають бути максимально прозорими та підзвітними – Шуляк. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3903120-procesi-vidbudovi-maut-buti-maksimalno-prozorimi-ta-pidzvitnimi-sulak.html>

Концепція смарт-спеціалізації 5 пілотних регіонів 2016–2020 років (впроваджувалася за підтримки ЄС)

Основна частина. Державна стратегія регіонального розвитку на 2021–2027 роки (далі – Стратегія)⁴ спочатку містила більшу кількість заходів щодо смарт-спеціалізації регіонів:

- розроблення та впровадження механізму державної фінансової підтримки проєктів регіонального розвитку, що передбачають розвиток пріоритетних видів економічної діяльності, визначених на засадах смарт-спеціалізації (у тому числі, обласними та Київською міською держадміністраціями відповідно до методики смарт-спеціалізації ЄС) та передбачених у регіональних стратегіях розвитку;

- впровадження інструментів підтримки участі малого та середнього підприємництва у проєктах смарт-спеціалізації і забезпечення приєднання всіх регіонів України до Європейської платформи смарт-спеціалізації (S3 Platform) з метою відкриття доступу регіонам України до всіх інструментів платформи.

Через повномасштабне вторгнення у серпні 2024 року Стратегія була суттєво оновлена⁵. Наразі за напрямом «Нові робочі місця, інвестиції та розвиток бізнесу» вона передбачає забезпечення оновлення напрямів смарт-спеціалізації регіонів, а також розроблення та впровадження механізмів підтримки проєктів регіонального розвитку, спрямованих на розвиток пріоритетних видів

⁴ Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: постанова Кабінету Міністрів від 5 серпня 2020 р. № 695. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>

⁵ Про внесення змін до Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки: постанова Кабінету Міністрів від 13 серпня 2024 р. № 940. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/940-2024-%D0%BF#n2>

економічної діяльності, визначених на засадах смарт-спеціалізації та необхідності переходу до кліматично нейтральної економіки.

Визначення смарт-спеціалізації регіонів у ЄС базується на «трьох стовпах» (див. *Рис. 2*). Найпершим принципом, на базі якого визначається така спеціалізація, є врахування специфіки, переваг та недоліків тих чи інших територій. Слід зазначити, що такий підхід значною мірою мають застосовуватися й у процесах планування відбудови України (наприклад, при визначенні доцільності відбудови повністю зруйнованих або значно пошкоджених населених пунктів, особливо в районах, де зруйновані «містоутворюючі» підприємства, відновлення яких не вбачається доцільним).

Рис. 2

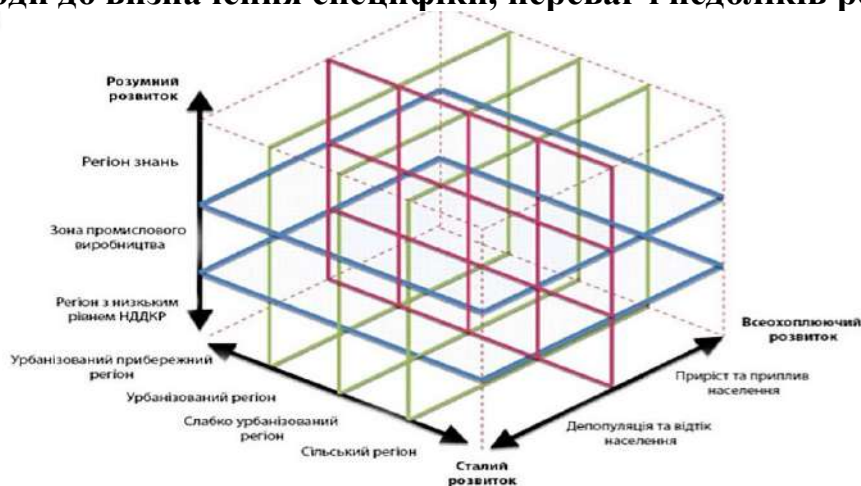
Пріоритети смарт-спеціалізації регіонів у ЄС

Більш детально підходи до визначення специфіки, переваг і недоліків регіонів (реалізації принципу локалізації) наведено на *Рис. 2*.

Рис. 2

Підходи до визначення специфіки, переваг і недоліків регіонів

Наприклад, в італійському регіоні Емілія-Романья регіональна стратегія інновацій була прийнята ще в 2002 році на основі відповідного регіонального закону⁶. У Стратегії було враховано низку переваг регіону.

Рис. 3

Переваги регіону Емілія-Романья (Італія)

На перших етапах у Стратегії цього регіону було визначено 5 напрямів смарт-спеціалізації: АПК; будівництво та інфраструктура; технології, що поєднують електроніку й машинобудування; охорона здоров'я; креативна індустрія. Наразі, враховуючи розвиток, якого досягнув регіон, новою Стратегією визначено 8 напрямів спеціалізації та 15 пріоритетних напрямів розвитку регіону⁷.

З іншого боку, на час повоєнного відновлення смарт-спеціалізація може слугувати основою для перепрофілювання регіонів, оскільки створює синергетичний ефект для будь-якої діяльності, яка використовує інновації⁸, особливо при правильному підході регіональної влади. Такий підхід має передбачати, зокрема, проведення детального попереднього аналізу регіонального та місцевого контексту на основі максимально доступних або створених даних; залучення широкого кола учасників і зацікавлених сторін до консультацій та процесів, включаючи представників великих і малих підприємств, громадянського суспільства; узгодження регіональних пріоритетів, обумовлених не лише наявними можливостями, а й потенціалом для масштабування і диверсифікації основних компетенцій регіону. По суті, підхід

⁶ LEGGE REGIONALE 14 maggio 2002, n. 7. URL: <https://demetra.regione.emilia-romagna.it/al/articolo?urn=er:assemblealegislativa:legge:2002;7>

⁷ Strategia di ricerca e innovazione per la specializzazione intelligente 2021–2027. URL: <https://fesr.regione.emilia-romagna.it/s3>

⁸ Див., наприклад: Revisiting the CCIs-tourism nexus: insights from Smart Specialisation Strategies. URL: <https://www.frontierspartnerships.org/journals/european-journal-of-cultural-management-and-policy/articles/10.3389/ejcmp.2024.12393/full>

смарт-спеціалізації полягає в адаптації політичних заходів до місцевих умов з урахуванням глобальних ланцюгів створення вартості⁹.

Українські науковці підкреслюють, що для відновлення України на новому інноваційному рівні в межах концепції смарт-спеціалізації необхідно покращити містопланування, соціальну, житлово-комунальну і транспортну інфраструктуру. Вибір пріоритетів діяльності суб'єктів господарювання на основі регіонального потенціалу за підтримки держави та міжнародних інституцій має базуватися на ключовому наративі: узгодженості поточних робіт із відновлення зруйнованих господарських систем із довгостроковими пріоритетами інноваційного розвитку України¹⁰.

Висновки. Цілком природно, що кожен регіон має свою специфіку, зокрема «сильні» та «слабкі» сторони. Переваги регіонів слід максимально використовувати в процесі їх відновлення, і цьому може сприяти смарт-спеціалізація. Економічний потенціал регіонів та його ефективна реалізація формують економічну базу для розвитку, що в процесі повоєнного відновлення означає як розбудову інфраструктури, так і поліпшення демографічної ситуації та збільшення надходжень до місцевих бюджетів.

Отже, під час майбутнього планування відбудови України доцільно враховувати концепцію смарт-спеціалізації регіонів для розбудови або відновлення відповідної інфраструктури:

- у принципах майбутнього відновлення України;
- у нормах, що регулюють комплексну забудову територій;
- у зонуванні земель, особливо в межах населених пунктів;
- у нормах, що регулюють відновлення зруйнованих або значно пошкоджених населених пунктів;
- у нормах, що регулюють розвиток інфраструктури, зокрема транспортної тощо.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*

⁹ Smart Specialisation: Insights from the EU Experience and Implications for Other Economies. URL: https://www.aecr.org/old/images/ImatgesArticles/2016/12/13_McCann.pdf

¹⁰ Див., наприклад: Олешко А. А., Шацька З. Я., Ровнягін О. В. Smart-спеціалізація України в перспективі післявоєнного відновлення економіки. *Ефективна економіка*. 2022. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=10286>